

“भरंवशाच्या म्हशीला”

बृहन्महाराष्ट्र मंडळाचे चौदावे अधिवेशन फिलाडेल्फिया शहरात नुकतेच थाटामाटाने पार पडले. याबद्दल फिलाडेल्फियाच्या मराठी मंडळाचे कितीही कौतुक आणि अभिनंदन केले तरी ते पुरेसे होणार नाही. असंख्य स्वयंसेवकांनी गेली २ वर्षे रात्रंदिवस कष्ट करून हा सोहळा उभारला व खूपसे उत्कृष्ट कार्यक्रम सादर केले. ग्रँड सेंट्रल स्टेशनपेक्षाही मोठ्या असलेल्या पेनसिल्व्हानिया कन्व्हेंशन हॉलमध्ये चार दिवस हजारो मराठी माणसे जमली आणि आमचा हा समाज सांस्कृतिकदृष्ट्या किती जिवंत आहे याची जाण घेऊन परत गेली.

मी पाहिलेले हे सातवे अधिवेशन. या संमेलनात प्रकर्षाने जाणवलेली गोष्ट म्हणजे कार्यक्रमांचा वाढता दर्जा व अमेरिकेतील अन् कॅनडातील मराठी माणसांचे कर्तृत्व आणि वाढती गुणवत्ता. टोरांटोच्या ‘स्वरगंध’ आणि डेट्रॉईटचे ‘गीतरामायण’ असो की ‘उभ्या उभ्या विनोद’ करणारे कलावंत असो; महाराष्ट्राच्या ‘बाहेरची’ गुणसंपदा ही अधिवेशनं गाजवायला पुरेशी आहेत याबद्दल कुणाच्या मनांत शंका उरली नाही.

खऱ्या अर्थाने अधिवेशन २ जुलै रोजी सुरु झाले. रजिस्ट्रेशन बुथवर भरपूर स्वयंसेवक होते व त्यामुळे लांबलचक रांगा दिसल्या नाहीत. प्रत्येक उपस्थिताला एक पिशवी देण्यात आली. त्यात कूपन्स, तिकिटे व एक न्युजपेपरसुद्धा होतं. ते जंक आहे म्हणून फेकून देणार तेवढ्यात सौ. ने सांगितले की अहो तो पेपर बीएमएम अधिवेशनाचा अधिकृत कार्यक्रम आहे. अरे हो, सोबत एका लेखकाचे पुस्तकसुद्धा त्या पिशवीत होते. आत्मचरित्र स्वरूप असलेले हे पुस्तक वाचून सगळ्या उपस्थितांना जी उदात्त प्रेरणा मिळाली त्यामुळे त्यांनी हूं की चूं न करता पुढीत तीन दिवसात, जेवण्याच्या रांगांत तासन्तास उभे राहणे, आशा भोसलेंच्या कार्यक्रमासाठी दोनदोन तास खोळंबून लॉबीमध्ये उभे राहणे इत्यादी कष्ट मोठ्या आनंदाने सहन केले. अर्थात त्या पिशवीत अधिवेशनाचे अधिकृत स्मरणिका असलेले ‘समन्वय’ हे का नव्हते ते मात्र कळले नाही. मौज अशी की सौ. आराणके यांनी मोठ्या कष्टाने निर्माण केलेली ही सर्वांगसुंदर स्मरणिका ‘समन्वय’ पूर्ण चार दिवसात मला तरी सापडली नाही!

२ जुलै रोजी झालेले डॉक्टरांचे शिक्षणसत्र डॉ. प्रदीप लोथे यांनी समर्थपणे संचालित केले. बहुतेक भाषणे नाविन्यपूर्ण व माहितीपूर्ण होती. बिझिनेस कॉन्फरन्ससुद्धा उत्तम झाली. श्री. देवेंद्र वडके यांनी मुंबईच्या डबेवाल्यांना आमंत्रित करून ‘सिक्सर’ ठोकली असे म्हणावे लागेल. एव्हाना जगप्रसिध्द झालेल्या या मराठमोळ्या माणसांनी जी जंमत आणली तशी पुढच्या तीन दिवसांत बघायला मिळाली नाही. हा कार्यक्रम मुख्य सभागृहात प्राईम टाईममध्ये व्हायला हवा होता!

त्यादिवशी दुपारचे जेवण व रात्रीचा बँक्वेट मात्र यथातथाच झाला. अधिवेशनातील अन्नमंत्री सौ. मीना देशपांडे व उपमंत्री सौ. वासुदेव यांच्या अपरिमित कष्टांवर कन्व्हेंशन सेंटरच्या युनियनवाल्यांनी सफाईने बोळा फिरवला. निदान बँक्वेटचं जेवण तरी उत्कृष्ट असावे अशी उपस्थितांची अपेक्षा असते. मला प्रामाणिकपणे वाटते की हा बँक्वेटचा प्रकार बंद करावा. आजपर्यंत मी अशा सात बँक्वेटला गेलो आहे आणि असे एकदाही वाटले नाही की आपल्या ५० डॉलर्सचे सार्थक झाले. बाल्टिमोर व सॅन होजे येथे आम्ही अक्षरशः उपाशी बाहेर पडलो व प्रत्येकवेळी त्याचे कारण युनियन लेबरचा प्रॉब्लेम हेच होते असे सांगण्यात आले.

दोन जुलैच्या रात्रीचा आशा भोसले यांच्या कार्यक्रम दोन तास उशीरा सुरु झाला. हा कार्यक्रम म्हणजे या अधिवेशनाचा उच्च बिंदू! (म्हणजे असा माझा भावडा समज). आशादिदीने प्रथमच सांगितले की आज मराठी गाणी नाही! नो प्रॉब्लेम!! आशा दिदीने जरी उत्तम हिंदी गाणी म्हटली असती तरी हरकत नाही असं माझं प्रामाणिक मत. १९५५ ते १९८० च्या काळात आशांन असंख्य मधुर, मादक, फडकती व तडफती गाणी म्हटली आहेत. पण त्यादिवशी का कुणास ठाऊक त्यांनी १९८० नंतरची रटाळ गाणी म्हणायचं ठरवलं.

त्यांचे दिवंगत पती राहुलदेव बर्मन यांची तीन चार गाणी सोडली तर बाकी एकजात सर्व गीते टुकार होती. वयोमानानुसार (म्हणजे वय वर्ष ७५) आलेले आशा दिदीच्या आवाजातील उणेपण झाकावयासाठी ऑर्केस्ट्रॉचा उपयोग होत आहे हे बहुतेक श्रोत्यांच्या लक्षात आले. दोन तबलेवाले व दोन ढोलकीवाले यांच्या संयुक्त गर्जनेने प्रेक्षागृहच काय सारे फिलाडेल्फिया शहर हादरुन गेले यात शंका नाही!

सर्व कार्यक्रमात समस्त प्रेक्षकवृंद मख्खूपणे बसून होता. क्वचितच कुठे टाळ्यांचा आवाज ऐकू येत होता. मद्दड मराठी माणसांना थोडीशी स्फूर्ती मिळावी म्हणून की काय, चारपाच सरदारजी व सात आठ गुर्जर भगिनिनी समोर येऊन पंजाबी व गुजराती गाण्यांवर नृत्य केले. कार्यक्रम संपला तेव्हा आशादिदीच्याही लक्षात आले की पब्लिक निराश झाले आहे. रात्री अकराच्या सुमारास, एखादे मूर्तिक आटपावे त्याप्रमाणे सारे प्रेक्षक शांतपणे बाहेर पडले. कर्कश ऑर्केस्ट्रॉच्या आवाजाने कान फुटू नये म्हणून घातलेले कानांतील बोळे काढीत आम्हीही बाहेर पडलो!

“या ऑर्केस्ट्रॉच्या आवाजाने कदाचित् लिबर्टी बेलला आणखी तडे गेले असतील!” कुणीतरी म्हणालं!

“घाबरु नका. बी.एम.एम. ने इतके देणगीदार जमवले आहेत की ते लिबर्टी बेल दुरुस्त करुन देतील” कुणीतरी उत्तरले!

आशादीदीच्या मराठी कार्यक्रमाला सुध्दा एक ते दीड तास उशीर झाला. बाहेर हॉलवेमध्ये निदान हजार माणसे चिवटपणे तेवढा वेळ वाट पहात उभी राहिली. सुदैवाने, संयोजकांनी लोकांना आत सोडतांना कल्पकता दाखवून तेथे धुमश्चक्री व्हायचे टाळले. आशादीदीने सुरुवातीलाच दिलगिरी व्यक्त केली. (आवाजाबद्दल [म्हणजे ध्वनिव्यवस्थेच्या] आणि विलंबाबद्दल) “जिवलगाऽऽ” सारखी कठीण गाणी म्हणून “आय अॅम स्टिल् ओके” हे दाखवून दिले. प्रेक्षकांनी या कार्यक्रमाचे बऱ्यापैकी स्वागत केले. सात्त्विक मराठी गाण्यांना कीबोर्ड व इलेक्ट्रॉक गिटारची साथ कशाला हवी हे मात्र मजसारख्या मुढांना शेवटपर्यंत कळले नाही!

दिवसाचे छोटे कार्यक्रम छान होऊन रात्रीचे मोठे कार्यक्रम पहावे हा शिरस्ता (ही खास बी.एम.एम. ट्रेडिशन आहे असे वाटते) येथेही चालू राहिला.

मुंबईच्या सुयोग संस्थेने अमेरिकेत अनेक वेळा नाटके आणली आहेत. त्यांतील समस्याप्रधान नाटके येथे खूप यशस्वी होतात. तरीपण सुयोगची काहीतरी गैरसमजूत झाल्याचे दिसते आहे.

लोकांना हलकी फुलकी विनोदी नाटके आवडतात असे गृहित धरुन यावेळी सुयोगने ‘हास्यपंचमी’ नावाची जुन्या विनोदी नाटकांतील निवडक प्रवेशाची खिचडी सादर केली. सुमारे चौथ्या प्रवेशानंतर अर्धे प्रेक्षागृह रिकामे झाले. लोक इतके चिडले होते की, “सुयोगचे लोक आम्हाला मूर्ख समजतात की नाही” असले उद्गार जाणत्या नाटय रसिकांकडून ऐकू आले. हा कार्यक्रम अधिवेशनातील आमंत्रित करण्याअगोदर स्थानिक मंडळापैकी किंवा बृहन्महाराष्ट्र मंडळाच्या कार्यकारिणीने स्वतः बघायला हवा होता; असे सगळ्यांचे मत दिसून पडले. ह्या प्रसंगावरुन पुढील अधिवेशनांत धडा शिकायला हवा.

त्यामानाने सौ. मीना नेरुरकर यांचे संगीत नाटक तुफान यशस्वी झाले असे म्हणता येईल. उत्कृष्ट संगीत, उत्कृष्ट अभिनय आणि मनाला भावेल असे कथानक यामुळे नाटकांत खूपच रस भरला. सुरुवातीला ध्वनियंत्रणेतील दोषांमुळे नाटकाचा विचका होणार असे वाटले पण सुदैवाने बाजूच्या व शेवटच्या प्रेक्षकांना नाटक नीट ऐकू आले व हंशा आणि टाळ्या वाजवून त्यांनी नाटक उचलून धरले!

या चार दिवसांतील, कलात्मकदृष्ट्या सर्वोत्कृष्ट कार्यक्रम अर्चना जोगळेकर यांचे 'लय व लालित्य' आणि 'विश्वनायिका' हे होते. हे दोन्ही कार्यक्रमसुद्धा 'प्राईमटाईम' मध्ये ठेवायला हवे होते. या अधिवेशनात सुमारे ५६ कार्यक्रम दाखवण्यात आले ही कौतुकाची गोष्ट आहे पण त्यामुळे विलंब होणे, दोन चांगले कार्यक्रम ओव्हरलॅप होणे हे प्रकार फार झाले. 'त्रिगलबंदी' हा उत्कृष्ट संगीत कार्यक्रम चालू असतांना महासभागृहांत लावण्या चालू होत्या. 'गीतरामायण' व 'एकांकिकास्पर्धा' एकमेकांचे पाय ओढीत होत्या. भीमराव पांचाळांची झकास गजलबंदी व उत्कृष्ट मराठी चित्रपट प्रेक्षकांची ओढाताण करवीत होत्या.

या अधिवेशनांतील या अनुभवामुळे माझं असं प्रांजळ मत झालं आहे की, राक्षसी महत्त्वाकांक्षेच्या आहारी जाऊन आमचे अधिवेशन 'सगळ्यापेक्षा मोठे' करण्याचा हव्यास स्थानिक मंडळांनी बाळगू नये. कार्यक्रम निवडकच असावेत व शक्यतोवर ओव्हरलॅप होणार नाहीत याची काळजी घ्यावी. यामुळे अधिवेशनाचे बजेट कमी होईल, व अविवेकी, अहंमन्य देणगीदारांच्या मागण्यांपुढे मान झुकवावी लागणार नाही. तसेच एकंदर व्यवस्थापन आटोक्यात येईल.

या अधिवेशनातील आणखी एक उच्चबिंदू म्हणजे प्रख्यात अभिनेते नाना पाटेकर. नानांची श्री. गाडगीळ यांनी घेतलेली मुलाखत बहारदार झाली. त्यांचा परखडपणा, हजरजबाबी विनोद जनतेला फारच आवडले. नानांनी लोकांमध्ये मिसळून व त्यांचेबरोबर गप्पा करून आणखीच गंमत आणली.

असं म्हणतात की, लग्न समारंभाचं यश पाहण्यांच्या दृष्टीने त्यांतील मेजवानी कशी होती त्यावर असते. अधिवेशनाच्या दीर्घकालीन आठवणी जेवण कसे होते त्यावर आधारीत असतात. याबाबतीत अन्नमंत्री सौ. मीना देशपांडे व सौ. मीना वासुदेव यांना पुष्पगुच्छ द्यायला हवेत. हजारो माणसं असूनहि जेवण्याची व्यवस्था उत्तम होती. ऐनवेळी येणाऱ्या उपटसुभांपायी व काही मतलबी पाहुण्यांच्या लोभीपणापायी, अन्न कमी पडणे, लांब रांगा होणे हे अपरिहार्य होते.

पूर्वी झालेल्या अधिवेशनातील 'कीनोट' स्पीचेस संस्मरणीय होती. श्री. पु.ल.देशपांडे, न्या. धर्माधिकारी, डॉ. अभय बंग यांची भाषणे मला अजूनहि आठवतात. या अधिवेशनाबद्दल असे काही लिहिता येणार नाही.

शेवटच्या दिवशी घरी परताताना आम्ही इंटरस्टेट ९५ वर एका मोठ्या ट्रॅफिकजाममध्ये अडकलो. एकमेकांसमोर घुसून पुढे जाऊ पाहणाऱ्या केविलवाण्या मोटारिस्टच्या व्यर्थ धडपडीमध्ये पहात मनांत विचार आला, की ही अधिवेशनसुद्धा अशीच व्हायला लागलीत काय? पेन्सिल्व्हानिया कन्व्हेंशन हॉल पाहून व्हिक्टोरिया टर्मिनसची आठवण झाली पण मुख्य हॉलमधली मुख्य कार्यक्रमांचे वेळी ध्वनियंत्रणा योग्य नव्हती याचं कारण मुख्य सभागृह नाटकांसाठी नव्हतेच हेच नाही काय? हाच प्रकार सॅन होजेला झाला. हाच प्रकार बॉस्टनला झाला! अधिवेशनाचा खर्च अमाप वाढलाय पण त्यासाठी आम्ही काय किंमत देत आहोत त्याचा विचार व्हायला हवा. श्रीमंत देणगीदारांचे दान जर निःस्वार्थी असेल तर अवश्य घ्यावे पण देणगीच्या मोबदल्यात 'पौंड ऑफ फ्लेश' मागणाऱ्या श्रीमंतांना नकार देण्याचे नैतिक धैर्य दाखवायला हवे.

शेवटच्या दिवशी, नेहमीच्या प्रथेप्रमाणे स्वयंसेवकांना अभिवादन करण्यात आले. ते अपुरे आहे. त्यांचं कितीहि कौतुक केले तरी ते अपुरे आहे. स्वतःचा वेळ, शक्ति, पैसा व कौटुंबिक स्वास्थ्य खर्च करून काही अपेक्षा न ठेवता कार्य करणाऱ्या, फिलाडेल्फिया मराठी मंडलच्या आणि मराठी विश्वाच्या कार्यकर्त्यांना माझे अभिवादन. आपल्या कलेने, कष्टाने व कर्तव्यनिष्ठेने उत्कृष्ट कार्यक्रम सादर करणाऱ्या शेकडो मराठी कलाकारांना माझा कुर्निसात आणि आर्थिक टंचाईच्या काळात, साऱ्या देशभरांतून इथं जमा झालेल्या; जेवणाच्या रांगांत, रटाळ कार्यक्रमांत शांतपणे वाट पाहणाऱ्या माझ्या मराठी बांधवांना माझा साष्टांग प्रणिपात!

प्रकाश लोथे